

UNIVERSITATEA TITU MAIORESCU BUCUREȘTI
ȘCOALA DOCTORALĂ – DOMENIUL DREPT

TEZA DE DOCTORAT

MINORUL - SUBIECT DE DREPT DIN PERSPECTIVA
INTERFERENȚEI CRIMINALISTICII CU NORMELE
PROCESUAL PENALE ȘI ALE CRIMINOLOGIEI

-REZUMAT-

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT
PROF.UNIV.DR. POPA GHEORGHE

DOCTORAND
BUNECI P. BOGDAN

Teză elaborată în vederea obținerii titlului de doctor în „DREPT”

BUCUREȘTI

2018

CUPRINS

ABREVIERI

INTRODUCERE

CAPITOLUL I - ASPECTE GENERALE

- 1.1. Considerații privind apariția și dezvoltarea criminalisticii ca știință
- 1.2. Rolul unor științe la dezvoltarea criminalisticii (medicina legală, psihologia judiciară, fizica, chimia, informatica, sociologia juridică)
 - 1.2.1. Legătura cu medicina legală.
 - 1.2.2. Legătura cu psihologia judiciară
 - 1.2.3. Legătura cu fizica și chimia
 - 1.2.4. Legătura cu informatica
 - 1.2.5. Legătura cu sociologia juridică
- 1.3. Aportul criminalisticii la soluționarea cauzelor penale

CAPITOLUL II - CONEXIUNEA CRIMINALISTICII CU CRIMINOLOGIA PRIVIND INFRAȚIONALITATEA MINORULUI DIN ROMÂNIA

- 2.1. Rolul criminologiei în definirea conceptului de criminalitate juvenilă
- 2.2. Evoluția criminalității privind minorii în România
- 2.3. Cauzele care generează și condițiile care favorizează criminalitatea privind minorii.
- 2.4. Tipologii comportamentale penale ale minorilor
- 2.5. Prevenirea comportamentului deviant al minorilor

CAPITOLUL III - ASPECTE LEGISLATIVE PRIVIND MINORUL

- 3.1. Aspecte legislative internaționale și interne ce privesc drepturile minorului.
- 3.2. Aspectelor legislative internaționale și interne privind procedurile necesare referitoare la respectarea drepturilor minorului în calitate de făptuitor, victimă sau martor.

CAPITOLUL IV – REGLEMENTAREA JURIDICĂ A MINORULUI ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

- 4.1. Evoluția privind reglementarea juridică a minorului
- 4.2. Actuala reglementare juridică a minorității
- 4.3. Măsurile educative aplicabile minorului
 - 4.3.1. Regimul măsurilor educative neprivative de libertate

4.3.2. Regimul măsurilor educative privative de libertate

4.4. Procedura în cauzele cu infractori minori

CAPITOLUL V - INTERFERENȚA CRIMINALISTICII CU DREPTUL PROCESUAL PENAL ÎN CADRUL INVESTIGAȚIEI JUDICIARE PRIVIND CAUZELE CU MINORI

5.1. Interferența criminalisticii cu normele procesual penale în cazul suspectului sau inculpatului minor

5.1.1. Persoanele chemate la organul de urmărire penală cu ocazia audierii.

Aspecte referitoare la psihologia suspectului sau inculpatului minor.

5.1.2. Aspecte psihologice privind personalitatea anchetatorului (organ de cercetare penală ale poliției judiciare, organele de cercetare penală specială, procurorul și judecătorul) care efectuează ancheta penală.

5.1.3. Pregătirea ascultării - Locul de ascultare

5.1.4. Audierea propriu-zisă a minorului

5.1.5. Particularități tactice în ascultarea minorului

5.1.6. Ascultarea altor categorii de infractori minori

5.1.7. Consemnarea declarațiilor inculpatului minor în scris și prin alte modalități

5.2. Interferența criminalisticii cu normele procesual penale în cazul minorului martor

5.3. Interferența criminalisticii cu normele procesual penale în cazul minorului victimă

CAPITOLUL VI - ELEMENTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND MINORUL

6.1. Legislația franceză

6.2. Legislația belgiană

6.3. Legislația poloneză

6.4. Legislația germană

6.5. Legislația spaniolă

6.6. Legislația italiană

6.7. Legislația olandeză

6.8. Legislația elvețiană

6.9. Legislația Federației Ruse

6.10. Sistemul Anglo-saxon

6.11. Concluzii privind analiza cercetării comparative

CAPITOLUL VII - CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

- 8.1. Acte normative naționale
- 8.2. Legislație internațională
- 8.3. Legislație străină
- 8.4. Lucrări de autor
- 8.5. Resurse bibliografice pe internet
- 8.6. Jurisprudență

REZUMAT

Teza de doctorat „Minorul - subiect de drept din perspectiva interferenței criminalistice cu normele procesual penale și ale criminologiei este realizată de doctorandul Buneci P. Bogdan sub coordonarea științifică a domnului prof. univ. dr. Popa Gheorghe din cadrul Școlii Doctorale – Domeniul Drept a Universității Titu Maiorescu București.

Am considerat că este important de a aborda o asemenea temă în contextul științific și juridic actual pentru a polariza atenția autorităților judiciare ale Statului Român asupra problematicei complexe pe care o ridică investigația judiciară a minorului dintr-o dublă perspectivă, aceea de a respecta cadrul procesual penal dar și drepturilor omului astfel cum sunt prevăzute în Convenția Europeană a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și a Curții Europene a drepturilor omului.

Demersul meu a avut în vedere și analiza constructivă a reglementărilor în materie națională și internațională dar și a unor puncte de vedere exprimate în doctrină și jurisprudență privind investigarea criminalistică a infracțiunilor săvârșite de minori.

Tema supusă cercetării este de actualitate întrucât urmărește, ca scop inedit al cercetării științifice, reliefa interferențelor dintre criminalistică, științele juridice și psihologia judiciară, cu privire la procedura investigației judiciare în cazul minorului aflat în tripla calitate: suspect/inculpat, martor sau victimă.

Referitor la minorul în calitate de victimă am abordat această temă și datorită faptului că în prezent există foarte mulți copii care sunt în situații de vulnerabilitate deosebită fiind victime ale abuzului, ale exploatării sexuale, traficului de ființe umane, traficului ilicit de droguri și pornografiei infantile.

Prezenta lucrare aduce o contribuție la activitatea de cercetare a minorului ca subiect de drept din perspectiva interferenței criminalistice cu normele procesual penale, prin lărgirea universului de cunoaștere întrucât există o multitudine de documente internaționale și interne care reglementează drepturi și garanții privind minorul, astfel încât teza își propune să analizeze din punct de vedere teoretic și practic interferența criminalistice cu normele procesual penale.

Aceste demers științific nu a fost ușor datorită faptului că legislația a fost dinamică în acest domeniu fiind diferită în statele ce compun Uniunea Europeană.

Pentru atingerea dezideratului propus tema aleasă spre cercetare este abordată atât pluridisciplinar cât și interdisciplinar îmbinând domeniile Criminalisticii, Dreptului Penal, Dreptului Procesual Penal, Criminologiei, Psihologiei Judiciare, Medicinii Legale, Sociologiei Juridice și Informaticii.

Important a fost de abordat sub aspectul pluridisciplinarității interferența criminalisticii cu criminologia prin inserarea unor rapoarte de activitate cum ar fi cel al Ministerului Public sau al Eurostat-ului privind rata criminalității în România și statele Uniunii Europene, oferind o imagine mai cuprinzătoare a infraționalității privind minorul.

Referitor la interdisciplinaritatea temei consider că aceasta este constitutivă în sensul că am asociat prin integrare organică exemple tipice dintr-o serie de procese și fenomene a anumitor științe și care nu pot fi explicate corect și complet decât dacă ele sunt analizate și inserate în obiectul temei (ex: din criminologie, psihologie judiciară, informatică, sociologie juridică).

În privința inovației științifice a lucrării arăt că aceasta aduce un plus în privința investigației criminale a minorilor indiferent de calitatea pe care o au în procesul penal de inculpat, martor sau victimă, analizând la zi atât documentele internaționale (mai ales directivele Uniunii Europene în domeniu), legislația internă cât și abordarea comparativă a răspunderii penale a minorului în statele Uniunii Europene, în alte state care nu fac parte din Uniunea Europeană cât și în sistemul anglo-saxon.

Capitolul I al lucrării cuprinde considerații referitoare la apariția și dezvoltarea criminalisticii ca știință apărută la sfârșitul secolului al XIX-lea ajungând să dobândească un „caracter autonom și unitar ce însumează ansamblul de cunoștințe despre metodele, mijloacele tehnice, și procedurile tactice destinate descoperirii, cercetării infracțiunilor, identificării persoanelor implicate în săvârșirea lor și prevenirii faptelor antisociale.”¹

A fost analizat rolul unor științe în dezvoltarea criminalisticii și anume: medicina legală, psihologia judiciară, fizică și chimia, informatica și psihologia juridică, sintetizând cu aportul criminalisticii la soluționarea cauzelor penale.

În acest capitol se evidențiază aportul criminalisticii la soluționarea cauzelor prin interferența pe care o are cu dreptul penal, dreptul procesual penal, criminologia cât și cu celelalte științe cu care se află într-o strânsă legătură.

¹ Emilian Stancu, Tratat de criminalistică, Ed. Actami, București, 2001, p.11

Capitolul al II-lea se referă la conexiunea criminalisticii cu criminologia privind infraționalitatea minorului din România, reflectând o activitate ce reconstituie și elucidează fenomenul infrațional din punct de vedere social ce s-a petrecut în trecut din punct de vedere criminologic cu criminalistica care ne arată realitatea obiectivă în sensul că aceasta clarifică problemele esențiale privitoare la infracțiune, locul și timpul infracțiunii, care au fost metodele și mijloacele folosite la săvârșirea acesteia și stabilirea identității celor care au contribuit la săvârșirea faptei, a victimei infracțiunii, precum și a tuturor împrejurărilor care au generat, facilitat sau favorizat săvârșirea infracțiunii.

Cu privire la *criminal*, în timp ce criminologia stabilește cauzele comportamentului deviant, care au determinat săvârșirea crimei, criminalistica, prin mijloace specifice, identifică persoana care a comis fapta, studiind-o în complexitatea ei și stabilind activitățile necesare pentru administrarea probelor.

Tot ca un element comun, arăt că atât *criminologia* cât și *criminalistica* (prin analiza cercetărilor la locul faptei efectuate într-o anumită perioadă și pe un anumit areal geografic), stabilesc zonele cu risc criminogen, cauzele care au generat și condițiile care au favorizat săvârșirea infracțiunii, evoluția fenomenului criminalității, propunând măsuri de prevenire și combatere.

De asemenea, a fost reflectată evoluția criminalității privind minorii în România, cauzele care generează și condițiile care favorizează criminalitatea privind minorii, tipologia comportamentală penală ale minorilor, precum și prevenirea comportamentului deviant al minorilor.

Capitolul a III-lea este dedicat aspectelor legislative privind minorul, atât cele internaționale cât și naționale, precum și procedurile necesare referitoare la respectarea drepturilor minorului în calitate de făptuitor, victimă sau martor.

Sunt reliefate în acest capitol alături de prezentarea dispozițiilor legale din punct de vedere intern și internațional procedurile necesare referitoare la respectarea drepturilor minorului în calitate de *făptuitor, victimă sau martor*, modificările legislative privind protecția și promovarea drepturilor copilului, completarea legii nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea avocatului poporului prin legea nr. 9/2018 prin crearea unei instituții noi a Avocatului Copilului, instituție care are ca scop promovarea și protejarea copilului în vârstă de până la 18 ani.

S-a avut în vedere și implementarea eficientă a standardelor europene privind *justiția prietenoasă* ce se referă la copii atât înainte de săvârșirea unui delict, în timpul și după procesele judiciare. Astfel, încă de la început copii și părinții trebuie să fie informați

prompt și adecvat despre drepturile și obligațiile lor, sistemul și procedurile în care vor fi implicați, luând în considerare rolul pe care copilul îl va avea în cadrul acestora, disponibilitatea unor servicii ce vin în sprijinul copiilor (de sănătate, psihologice, sociale, de traducere și interpretare). Se va ține cont de viața privată în care copiii au fost atrași în procese judiciare și non-judiciare în sensul că trebuie protejată pe deplin, iar în cadrul măsurilor preventive speciale copiii au dreptul să fie protejați de prejudicii, inclusiv, de intimidare, represalii și de victimizare secundară. Și aici se vorbește despre vârsta minimă pentru răspunderea penală, relațiile dintre copii și poliție (este organul care i-a cel mai des contactul cu copii în cazul săvârșirii unui delict) și modul în care copiii își exercită eficient drepturile atunci când la instanță au un proces judiciar. Din acest motiv, ei trebuie să beneficieze de avocat propriu și la reprezentare, judecătorul trebuie să respecte dreptul copiilor de a fi ascultați în toate chestiunile legate de ei și a se evita întârzieri nejustificate în judecarea cauzelor. În cadrul proceselor copii trebuie tratați cu respect pentru vârsta lor, avându-se în vedere necesitățile lor speciale, maturitatea lor și nivelul de înțelegere fiind necesar să cunoască rolul pe care îl are instanța și identitatea oficialilor participanți. Limbajul trebuie să fie corespunzător vârstei și nivelului lor de înțelegere, iar atunci când sunt audiați sau înregistrați video/audio acestea trebuie să fie folosite numai dacă sunt probe admisibile (copii nu trebuie să cunoască imagini sau informații care le-ar putea dăuna stării lor). Camerele unde fac interviuri și se iau declarații trebuie să fie amenajate într-un mediu prietenos acestora.

Justiția prietenoasă trebuie să continue și după procesele judiciare în sensul că avocatul sau reprezentantul copilului trebuie să-i explice hotărârea sau decizia în cauză într-un limbaj adecvat, ce poate face mai departe din punct de vedere al remediilor procesuale.

Capitolul IV tratează reglementarea juridică a minorului în cadrul procesului penal fiind incluse aici atât măsurile educative aplicabile minorului cât și procedura în cauzele cu infractori minori. Sunt prezentate în mod detaliat reglementările juridice din punct de vedere istoric privind minorul, iar reglementarea actuală cuprinde toate elementele privind modificările legislative intervenite, precum și dezvoltarea aspectelor privitoare la regimul măsurilor educative privative și neprivative de libertate.

Vârsta este importantă la sancționarea unei infracțiuni întrucât o persoană nu dobândește de la naștere o anumită maturitate morală pe care trebuie să o aibă atunci când săvârșește o infracțiune. Astfel, întâlnim în dreptul penal, dacă putem spune, o anumită

diviziune între minor și major, întâlnită de fapt și în dreptul civil. Chestiunea vârstei cu privire la răspunderea penală a preocupat de-a lungul timpului toate statele în aplicarea unei răspunderi penale, astfel că aceasta diferă de la stat la stat. Perioada în care se stabilește o vârstă de iresponsabilitate absolută este perioada copilăriei unei persoane, astfel că, așa cum se arată în dreptul penal român, până la 14 ani dacă se săvârșește o infracțiune autorul nu răspunde penal - *juris et de jure* (exprimă ideea ca o prezumție legală are caracter absolut, neputând fi combătută prin nici un alt mijloc de dovadă). Perioada adolescenței² arată că responsabilitatea nu mai e prezumată și poate fi dovedită prin stabilirea discernământului la minori – 14 – 16 ani – *juris tantum* (exprimă ideea ca o prezumție are caracter relativ, putând fi combătută prin proba contrarie).

Importanța vârstei este în sensul că ea joacă un rol important în dreptul material, unde se arată sancțiunile care sunt aplicabile minorului în cazul săvârșirii unei infracțiuni cât și în dreptul procesual unde acesta este cercetat, judecat și sancționat prin normele aplicabile minorului delincvent. Vârsta este importantă și pentru a determina dacă sancțiunea este aplicabilă minorului în momentul săvârșirii infracțiunii sau în momentul în care este urmărit penal. Există o unanimitate și dacă ne referim la dreptul penal român problema nici nu mai e pusă în discuție, și ne referim aici la *momentul săvârșirii faptei*. Și din punct de vedere al dreptului procesual, este competentă instanța de judecată la momentul săvârșirii faptei și nu la momentul cercetării acesteia.

Prin adoptarea noului Cod penal³ în Titlul V al Părții generale este prezentat în 22 de articole regimul răspunderii penale a minorului cu măsurile educative neprivative de libertate și privative de libertate, iar în Capitolul III la „Cauze de neimputabilitate” în articolul 27 se specifică faptul că nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor, care la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal, spre deosebire de vechea reglementare unde minoritatea făcea parte din categoria cauzelor care înlăturau caracterul penal al faptei, prevăzută în articolul 50 Cod penal anterior.

În acest articol nu este prevăzută condiția de vârstă a răspunderii penale a minorului și de aceea el trebuie coroborat cu dispozițiile articolului 113 Cod penal care ne precizează limitele răspunderii penale și anume că minorul care nu a împlinit 14 ani nu răspunde penal. Dispozițiile alineatului 2 rămân neschimbate față de vechea reglementare referitoare la săvârșirea unei fapte penale de către un minor cu vârsta între 14-16 ani dacă

² Adolescența variază în funcție de legislația diferitelor state, care este stabilită în esență între 6 ani și 16 ani.

³ Legea nr. 286/2009, publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009

se dovedește că în momentul comiterii a avut discernământ. Și la articolul 134 din Codul penal se arată că dispozițiile referitoare la minoritate se aplică acelor persoane care la data de săvârșirii infracțiunii aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

Cu privire la procedura ce se realizează în cadrul săvârșirii unei infracțiuni, întrucât minorul este o persoană insuficient dezvoltată sub aspect psihofizic aflându-se într-o perioadă în care se formează trăsăturile specifice personalității umane, legiuitorul a adoptat o procedură specială în cauzele cu infractori minori, în care se aplică dispozițiile adoptate în Codul penal și Codul de procedură penală pentru adulți, care se completează cu cele speciale prevăzute în art. 504 – 520 C.pr.pen.

În mod concret, când suspectul ori inculpatul este un minor *organul de urmărire penală* este obligat să citeze părinții acestuia sau tutorele sau curatorul, ori persoana în grija căreia se află acesta, precum și direcția generală de asistență socială și protecție a copilului ori de câte ori trebuie să i se ia declarație. Această obligație nu se mai aplica în situația în care minorul a împlinit vârsta de 16 ani decât dacă organul judiciar considera necesar acest lucru.

Prin Decizia CCR nr. 102/2018 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 505 alin. (2) din Codul de procedură penală, precum și a sintagmei "care nu a împlinit 16 ani" din cuprinsul dispozițiilor art. 505 alin. (1) din Codul de procedură penală⁴ s-a statuat că la orice ascultare sau confruntare a minorului care are vârsta între 14 și 18 ani este necesară citarea părinților acestuia ori, după caz, a tutorelui, curatorului sau persoanei în îngrijirea ori supravegherea căreia se află temporar minorul, precum și a direcției generale de asistență socială și protecție a copilului din localitatea unde se desfășoară audierea, Curtea a mai constatat că, pentru restabilirea stării de constituționalitate, se impune constatarea ca neconstituțională și a sintagmei "care nu a împlinit 16 ani" din cuprinsul art. 505 alin. (1) din Codul de procedură penală.

Etapele audierii minorului sunt de trei feluri și anume pregătirea ascultării, ascultarea propriu-zisă și evaluarea declarației.

Capitolul a V-lea analizează interferența criminalisticii cu dreptul procesual penal prezentând procedura investigației criminalistice în cauzele cu infractori minori, din perspectiva calității pe care acesta o poate avea și anume suspect, inculpat, martor sau victimă. Este capitolul care prezintă în mod detaliat interferența criminalisticii cu dreptul

⁴ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 400 din 10 mai 2018.

procesual penal, aspectele psihologice ce țin atât de personalitatea anchetatorului care efectuează ancheta penală cât și ale minorului în tripla sa calitate de autor, victimă sau martor în cazul săvârșirii unei infracțiuni, modul cum se procedează din punct de vedere criminalistic prin metoda interviului sau interogatoriului, precum și procedura investigației criminale.

Această interferență a criminalisticii cu normele procesual penale rezidă în primul rând din principiile ce guvernează desfășurarea procesului penal, stabilindu-se reguli de bază ce sunt obligatorii în investigarea oricărei fapte penale.

Putem spune că unele principii sunt asemănătoare atât în normele procesuale penale cât și în criminalistică și am putea aici aminti *principiul legalității, principiul aflării adevărului, prezumția de nevinovăție*, dar și principii *specifice criminalisticii* cum ar fi *principiul identității, principiul urgenței sau operativității în efectuarea investigației penale ori principiul potrivit căruia săvârșirea unei infracțiuni determină modificări materiale în modul înconjurător*⁵.

Considerăm că pentru aflarea adevărului într-o cauză penală este necesar din punct de vedere criminalistic ca anchetatorul să aplice ca mijloace criminalistice *interviurile și interogatoriile* necesare aflării de informații cu privire la fapta penală, la anumite evenimente și incidente care duc la săvârșirea unei fapte penale. Este necesar ca *interviewarea* persoanelor să aibă loc pentru persoanele care doresc să dea informații despre cele întâmplate (ex.: persoanele aflate la fața locului în cazul unui accident de circulație) care își pot exprima în mod liber părerea despre cele întâmplate și fără a avea anumite constrângeri (exemplu jurământul care trebuie făcut de martor) atunci când dau declarație într-o cauză penală. De asemenea, pot fi interviewate partea vătămată sau martorii care s-au aflat la fața locului în momentul săvârșirii infracțiunii. Trebuie să facem totuși precizarea că aceste interviuri nu sunt necesare a fi făcute numai la fața locului săvârșirii infracțiunii, ci și atunci când persoanele se află și în alte locuri, cum ar fi: birou, spital, în locuința personală, interviul având avantajul de a vedea dacă persoanele respective au legătură cu cauza cercetată sau prezintă informații numai din dorința de a-și căuta publicitate.⁶

⁵ Emilian Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Cami, București, 2001 – p.27-28; Lazăr Cârjean, Mihai Chiper, *Criminalistica*, Ed. Fundației România de Măine, București, 2009, p. 16; Petruț Ciobanu, *Principiile investigației criminalistice în raport de noua legislație penală*, *Revista Universul Juridic nr. 3 /martie 2017*, p. 67-72.

⁶ Gheorghe Popa, *Interviul și interogatoriul mijloace eficiente de obținere a informațiilor în investigarea criminalistică* în lucrarea *Învățămintul românesc de criminalistică și medicină-legală în slujba justiției*, Ed. Little Star, București, 2005, p. 309 – 318.

Interviul poate fi folosit și față de persoanele care sunt victime ale infracțiunii, mai ales imediat după săvârșirea faptei, chiar dacă suferințele sau pierderile victimei sunt deosebite, ea putând relata aspecte care pot fi folosite în cauza respectivă sau atunci când aceasta are interes ulterior în a se folosi de pe urma săvârșirii infracțiunii pentru avantaje materiale la sfatul altor persoane. Uneori la interviu victima poate să fie foarte cooperantă mai mult decât trebuie cu anchetatorul denaturând cele relatate pentru a fi în avantajul acesteia (exemplu, în cazul săvârșirii unei infracțiuni de viol, victima să relateze că a fost amenințată și obligată să meargă în apartamentul autorului, unde s-a săvârșit infracțiunea de viol, dar aceasta să fi mers de bună-voie în locația respectivă). În cazul infracțiunilor de violență mai ales cele care se săvârșesc asupra unui membru de familie (art. 199 C.pen.) interviul sau interogarea victimei trebuie să se facă cu mare atenție având în vedere teama victimei de cel care a săvârșit infracțiunea sau de teama că cei din jur vor afla despre evenimentul respectiv (exemplu: soție bătută de soț în mod repetat).

Cu privire la *interogatoriu*, de obicei acesta ar trebui făcut numai față de cei care se presupune că au comis o infracțiune (ex: persoana care a săvârșit un accident mortal de circulație și se află la cercetarea la fața locului) sau de alte persoane care cunosc împrejurări de fapt cu privire la săvârșirea infracțiunii. Interogatoriul poate fi folosit însă și față de partea vătămată, care a fost victima unei infracțiuni sau față de martori.

Interogatoriul este bine ca să fie realizat cât mai aproape de evenimentul în care a avut loc săvârșirea infracțiunii și din acest motiv anchetatorul este cel care fixează timpul și locul ascultării, pregătirea anterioară atunci când este posibilă mai ales la interogatorii, modul cum se face acest interviu sau interogatoriu în funcție de fiecare persoană în parte, precum și înregistrarea acestor interviuri sau interogatorii care în momentul actual pot fi înregistrate printr-un simplu telefon sau pe notițe (folosite mai ales la interviuri).

Atunci când se ia un interogatoriu celui care a săvârșit o infracțiune, el de fapt face acest lucru printr-o declarație care trebuie să fie luată cu respectarea dispozițiilor legale în materie.

Atunci când printr-o expertiză medico-legală psihiatrică se stabilește că minorul *nu are discernământ* considerăm că în cauză sunt aplicabile dispozițiile art. 28 Cod penal referitoare la iresponsabilitate în care se arată că „nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia nu putea să-și dea seama de acțiunile sau inacțiunile sale ori nu putea să le controleze fie din cauza unei boli psihice fie din alte cauze”. Lipsa discernământului din alte cauze poate să varieze în

raport de maturitatea psihică a minorului cum ar fi curențe ale intelectului, psihologice prin lipsa de maturitate emotivă, afectivă sau o incapacitate de adaptare la mediul social⁷.

Cu privire la particularitățile tactice de ascultare a minorului, de o importanță covârșitoare este în primul rând cunoașterea de către anchetator a situației de fapt și împrejurărilor în care s-a săvârșit infracțiunea pentru a stabili în concret *procedeele tactice* pe care le va avea în vedere. Dacă suspectul sau inculpatul minor va fi de acord să dea declarație și va și recunoaște săvârșirea faptelor în totalitate lucrurile sunt mai simple din punct de vedere tactic pentru că întrebările pe care le pune anchetatorul vor avea în vedere la început chestiuni legate de minor în general cum ar fi școală, familie, relațiile cu prietenii, hobby-urile, după care va face referiri directe la faptele săvârșite iar răspunsurile consemnate în declarația minorului trebuie să concorde cu celelalte probe obținute în cauză.

În situația în care minorul nu recunoaște săvârșirea faptelor atunci se poate proceda fie la ascultări repetate, fie la adresarea unor întrebări *surpriză* legate de complicității săi, fie de alternarea unor întrebări referitoare la rezultatul infracțiunii sau la părțile vătămate atunci când minorul are o fire mai sensibilă. Toate aceste forme tactice de ascultare trebuie să se facă prin *întrebări de detaliu* cu privire la modul de săvârșire a faptei pentru a stabili adevărul în cauză. Considerăm că având în vedere vârsta minorului și experiența lui de viață nu ar fi indicată *tactica ascultării încrucișate* (de două persoane în același timp) pentru că ar avea o influență defavorabilă pentru minor în relatarea situației de fapt și distorsionarea adevărului. Acest lucru se poate întâmpla și atunci când minorul este sincer și recunoaște fapta însă datorită labilității emoționale poate să recunoască aspecte referitoare la învinuire mai mult decât a săvârșit sau poate angrena și alte persoane care apreciază el că l-au ajutat în săvârșirea faptei deși în realitate nu s-a întâmplat acest lucru. Aceste lucruri se amplifică și mai mult atunci când anchetatorul poate folosi un ton mai ridicat, folosirea unor gesturi neadecvate sau cel de-al doilea care anchetează nu cunoaște toate datele privind faptele săvârșite de minor. Această tactică a ascultării încrucișate nu o excludem în totalitate și poate fi aplicată atunci când anchetatorul apreciază în funcție de situația de fapt, împrejurările cauzei și complexitatea acesteia.

Atunci când minorul nu recunoaște săvârșirea faptelor anchetatorul poate aplica așa numita *tactică a ascultării progresive* unde la început are loc redarea liberă a situației

⁷ A se vedea Ilie Pascu – Noul Cod penal comentat, Partea generală, Ediția a II a, revăzută și adăugită, ed. Universul Juridic, București, 2014, pag. 199.

de fapt după care anchetatorul în funcție de cum apreciază îi aduce la cunoștință probe din dosar în scopul obținerii unei declarații veridice și complete. Această tactică poate fi folosită de anchetator atunci când are probe suficiente ce conduc la săvârșirea faptei de către minor însă anchetatorul trebuie să știe foarte bine când este momentul de a folosi cât și ordinea probelor de vinovăție prin întrebările pe care le va pune minorului. Este necesar în funcție de personalitatea minorului ca probele pe care le posedă anchetatorul să nu ducă la recunoașterea de către minor a faptei numai pentru ceea ce este dovedit.

Unii anchetatori în cauzele penale au obținut probe prin tactica *ascultării frontale* atunci când au folosit metode speciale de supraveghere și ne referim aici în general la interceptarea comunicațiilor ori a oricărui tip de comunicare la distanță sau supravegherea video-audio sau prin fotografiere chiar și în cauzele cu infractori minori, uzând de procedeul aducerii la cunoștință a acestor convorbiri telefonice redade în procese verbale încă de la început la audiere mergând pe ideea că sunt de necontestat și atunci pot obține mai ușor o recunoaștere a faptelor, chiar și atunci când nu au alte probe referitoare la învinuirea persoanei cercetate. Considerăm că este o *tactică greșită* mai ales la acele convorbiri telefonice sau imagini video în care nu sunt percepute cuvintele în mod clar, fie nu se aud sau imaginile sunt distorsionate. Recunoașterea poate fi obținută la urmărire penală însă în faza de judecată lucrurile se pot schimba atunci când prin expertizarea unor convorbiri sau imagini se poate constata că sensul cuvintelor au fost altele, sau cuvinte care nu au fost redade prin expertiză se pot auzi și conduc la o altă situație de fapt.

Capitolul VI abordează elementele de drept comparat privind minorul atât din țările Uniunii Europene, din afara acestuia cât și din sistemul anglo-saxon. În acest capitol se face o analiza comparativă a datelor cu privire la răspunderea penală în diferite țări ale lumii, arătându-se că sistemul dreptului penal diferă de la țară la țară, astfel încât în cele mai evolute, mai ales cele din Uniunea Europeană s-au adoptat din punct de vedere legislativ legi speciale privind răspunderea penală a minorilor (Franța, Belgia, Spania, Polonia, Italia), diferențiindu-se de România în care nu există o lege specială pentru minori (prezentate în Codul penal și Codul de procedură penală), lucru ce a fost evocat în concluziile privind analiza cercetării comparative.

Din analiza comparativă a datelor cu privire la răspunderea penală în diferite țări, putem trage concluzia că aceasta variază între 8 și 18 ani. Dacă ar fi să ne referim la țările din Uniunea Europeană răspunderea penală este asemănătoare, astfel că în România, Germania, Italia, Spania răspunderea penală este între 14 și 18 ani, în Franța de la 10 la 18 ani, Belgia și Olanda de la 12 la 18 ani.

Chiar dacă vârsta diferă mai trebuie arătat faptul că și sistemul dreptului penal diferă de la o țară la alta, unde în unele țări avem doar infracțiuni prevăzute în codurile penale, iar în altele, ca de pildă Belgia și Franța sunt prevăzute crime, delictе și contravenții, iar în funcție de pedeapsa pentru acea infracțiune se determină și competența instanței care poate fi specială pentru minori sau de drept comun.

În afara Uniunii Europene putem menționa sistemul penal elvețian unde răspunderea penală este între 10 și 18 ani pentru minori, iar în Federația Rusă de la 16 la 18 ani, iar pentru infracțiuni grave începând de la vârsta de 14 ani.

Ca elemente comune ale unor țări din Uniunea Europeană putem menționa faptul că majoritatea au legi speciale privind răspunderea penală a minorilor începând cu Franța, Belgia, Spania, Polonia, Italia, ceea ce le diferențiază de exemplu de România în care ar trebui să existe o lege specială pentru minori, deoarece în prezent doar în Codul penal și Codul de procedură penală sunt prevăzute dispoziții pentru minori. Din acest motiv opiniez și că nu există o specializare a judecătorilor pentru judecarea infracțiunilor cu minori, arătând că singurul tribunal specializat din țară pentru minori și familie este cel de la Brașov. În prezent, prin Legea nr. 207/2018 privind modificarea și completarea Legii nr. 304/2004 a organizării judiciare nu s-a prevăzut în mod obligatoriu înființarea Tribunalelor specializate pentru minori și familie în fiecare județ, iar pentru Curțile de apel (art. 35) se prevede același lucru ca și la tribunale și anume înființarea de secții sau complete specializate pentru minori în funcție de necesități.

Mai arătăm că în România în prezent există o multitudine de legi care fac referire la minori, cum ar fi Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, Legea nr. 9/2018 privind înființarea Avocatului Copilului ce face parte din instituția Avocatului Poporului privind apărarea, protecția și promovarea drepturilor copilului, Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, Legea nr. 217/2003 privind prevenirea și combaterea violenței domestice sau Legea nr. 196/2003 privind prevenirea și controlul activităților cu caracter pornografic și normal ar fi ca aceste dispoziții privind minorii să fie prevăzute într-o lege specială.

În toate țările Uniunii Europene, cât și celelalte două menționate, Elveția și Rusia, se pot lua măsuri educative cât și măsuri privative de libertate, considerându-se că detenția preventivă trebuie să fie o măsură de ultimă instanță, iar durata acesteia trebuie să fie cât mai mică, putând să fie înlocuită cu alte măsuri de supraveghere, cum ar fi plasarea într-o familie sau într-o instituție educativă. Aici am putea aminti preocuparea Uniunii Europene pentru stabilirea unor norme minime privind dreptul persoanelor suspectate și

acuzate în procedurile penale prin Dir. 2013/48/UE cât și Dir. 2016/800 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale.

Din punctul de vedere al garanțiilor procesuale în România ele sunt prevăzute în Codul de procedură penală în concordanță cu directivele Uniunii Europene inclusiv cu cele prevăzute în directiva din 2016/800, iar Codul penal prevede în Titlul IV referitor la răspunderea penală a minorului, regimul măsurilor educative neprivative de libertate precum și regimul măsurilor educative privative de libertate acestea fiind completate și cu legea nr. 253/2014 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. Aceste dispoziții mai sunt completate de Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, în care sunt prevăzute dispoziții pentru funcționarea centrelor educative și despre funcționarea centrelor de detenție.

Referitor la sistemul anglo-saxon, putem arăta că în Anglia și Țara Galilor vârsta răspunderii penale este la 10 ani până la 18 ani, la fel fiind și în Australia, însă aici între 10 și 14 ani există prezumția că minorii sunt incapabili de a săvârși o infracțiune și de aceea este necesară o expertiză medico-legală.

În SUA răspunderea penală diferențiază de la un stat la altul cu toate că în 1974 a fost adoptată o lege federativă privind prevenirea și combaterea delincvenței juvenile, astfel că minorii răspund penal între vârsta de 8 și 12 ani, dar sunt prezumați ca incapabili să comită crime și atunci această prezumție trebuie înlăturată printr-o expertiză. De la vârsta de 13 ani ei răspund dacă există o infracțiune gravă.

Răspunderea penală a minorilor în sistemul anglo-saxon este scăzută și considerăm că ea ar trebui ridicată în jurul vârstei de măcar 12 ani, dacă nu la 14 ani, întrucât până la aceste vârste minorul se află totuși la vârsta copilăriei și cu greu pot distinge binele de rău.

În privința României, există în general dispoziții legale referitoare la răspunderea minorilor în concordanță cu cele europene, respectând normele minime privind garanțiile procedurale pentru minori, însă toate autoritățile centrale și locale create în acest scop nu au o conlucrare eficientă cu organele judiciare sau cu cele de probațiune, iar lipsa fondurilor și a personalului care trebuie să fie pregătit în acest scop, conduce la concluzia că dispozițiile legale prevăzute în diferite legi de multe ori nu se aplică sau se aplică necorespunzător.

Conținutul lucrării se finalizează cu scurte **concluzii** care au rolul de a trece în revistă perspectivele de prevenire și combatere a delincvenței juvenile, propuneri *de lege ferenda* vizând unificarea legislației referitoare la minori și dezvoltarea capacității autorităților pentru a realiza activități în concordanță cu dispozițiile legale pentru a se realiza o evoluție ascendentă în acest domeniu.

Demersul privind minorul a avut la bază premisa de a polariza atenția autorităților judiciare ale Statului Român asupra investigației judiciare a minorului, făcând o serie de propuneri cu privire la modificarea legislației în sensul de a se crea o *lege specială privind minorul* în care să fie înglobate drepturile acestuia, garanțiile procesuale atunci când este suspectat sau acuzat în cadrul procedurilor penale, modalitățile de prevenire și combatere a violenței domestice și asigurarea protecției victimelor minori în cazul săvârșirii unor infracțiuni împotriva lor.

Este necesar acest lucru pentru că dacă ar fi să arătăm numai cadrul legislativ necesar pentru diminuarea actelor de violență în familie, putem menționa Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, completată cu încă alte 4 legi, cu dispozițiile din Codul penal și Codul de procedură penală referitoare la minori, cu încă alte 7 hotărâri de guvern, completate cu ordine ale miniștrilor din diferite ministere constatăm că avem o legislație stufoasă în care sunt introduse prevederile din documentele internaționale și europene care sunt greu de coordonat pentru o eficiență ridicată cu privire la legislația minorului. Necesitatea unei legi speciale cu privire la minori este necesară cu atât mai mult cu cât sunt persoane în vârstă mai mică de 18 ani care trebuie să fie în măsură să înțeleagă și să urmeze toate procedurile care le sunt aplicabile în vederea exercitării dreptului la un proces echitabil, printr-un singur act normativ putându-se preveni atât recidiva în cadrul minorilor delincvenți cât și promovarea integrării sociale a acestora.

Practica judiciară a ultimilor ani, mai ales după intrarea în vigoare a noului Cod de procedură penală, s-a dovedit a fi într-o continuă schimbare datorită problemelor numeroase ridicate de instanțele de judecată cu privire la investigația criminală și procedurile în cauzele cu minori.

Fără îndoială, efectul determinant asupra orientării jurisprudențiale a fost marcat de apariția unor decizii ale Curții Constituționale sau ale Înaltei Curți de Casație și Justiție prin pronunțarea unor recursuri în interesul legii sau dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, astfel încât am considerat necesar să mă refer la efectele acestora pentru a arăta orientările doctrinare și jurisprudențiale.

Am considerat că reglementările actuale privind procedurile în cauzele cu minori reprezintă un pas înainte în armonizarea acestora cu cele internaționale, însă departe la a fi la adăpost de critici, legislația este perfectibilă în condițiile în care a suferit numeroase modificări ca urmare a unor directive ale UE sau decizii CEDO în care s-a apreciat că nu sunt oferite suficiente garanții cu privire la respectarea unor drepturi constituționale.

Ca o concluzie finală am considerat că ar trebui nu numai să se facă o consolidare a cadrului legislativ național în privința minorului, dar și dezvoltarea capacității autorităților administrației publice locale de a preveni împreună cu organele judiciare delincvența juvenilă, formarea profesională continuă a specialiștilor care participă la realizarea activității de justiție (polițiști, medici legiști, psihologi) cât și cei care lucrează în Serviciul de probațiune sau cei care supraveghează și îndeplinesc măsurile educative privative de libertate care se iau față de minori. Din punct de vedere statistic ar trebui să existe un sistem informațional unic integrat de înregistrare a tuturor activităților infracționale săvârșite de minori, necesar pentru a se lua măsuri cât mai bune în vederea prevenirii și combaterii delincvenței în rândul minorilor.

BIBLIOGRAFIE

8.1. Acte normative naționale

1. Constituția României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767/31.12.2003
2. Codul civil, adoptat prin Legea nr. 287/2009, publicat prin Monitorul Oficial nr. 511/2009, republicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 505 din 15.07.2011
3. Codul de procedură penală, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010
4. Codul penal din 1936, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 65 din 18 martie 1936
5. Codul penal din 1968, publicat în Buletinul Oficial nr. 79 - 79 bis din 21 iunie 1968.
6. Convenția Consiliului Europei privind împotriva luptei împotriva traficului de ființe umane adoptată la 03.05.2005, ratificată de România prin Legea nr. 300/2006 Monitorul Oficial nr. 622/19.07.2006.
7. Decretul 218/1977, publicat în Buletinul Oficial Nr. 71 din 17 iulie 1977
8. Decretul 64 din 1981- Publicat în Buletinul Oficial nr. 17 din 25 martie 1981
9. Hotărârea de Guvern nr. 448/2017 pentru aprobarea Metodologiei privind contactarea părinților firești sau a rudelor biologice, accesul adoptatului la informații vizând originile sale și propriul trecut, precum și accesul părinților firești sau al rudelor biologice ale persoanelor adoptate la informații referitoare la persoana, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 524 din 05 iulie 2017.
10. Hotărârea Guvernului nr. 502/2017 privind organizarea și funcționarea comisiei pentru protecția copilului, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 596 din 25 iulie 2017
11. Hotărârea de Guvern nr. 365/2018, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 465 din 06.06.2018
12. Legea 187/2012 pentru punerea în aplicare a Codului penal, M. Of. 757 din 12 noiembrie 2012

13. Legea 255/2013 pentru punerea în aplicare a Codului de procedură penală, Monitorul Oficial nr 515 din 14 august 2013
14. Legea 304/2004 privind organizarea judiciară, publicată în Monitorul Oficial nr. 827/13 sept. 2005, modificată prin Legea nr. 207/2018 publicată în Monitorul Oficial nr. 636 din 20.07.2018
15. Legea nr. 104/1992 pentru modificarea și completarea Codului penal, a Codului de procedură penală și a altor legi, precum și pentru abrogarea Legii nr. 59/1968, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 244 din 01 octombrie 1992
16. Legea nr. 11/1990 privind încuviințarea înfierii, Publicată în Monitorul Oficial nr. 95/01.03.1990, modificată și completată prin Ordonanța 25/1997, publicată în Monitorul Oficial nr. 120/12.06.1997
17. Legea nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 163 din 06 martie 2014
18. Legea nr. 196/2003 pentru prevenirea și controlul activităților cu caracter pornografic, republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 198 din 20 martie 2014
19. Legea nr. 207/2018 pentru modificarea și completarea legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, publicată în Monitorul Oficial , partea I nr. 636/20.07.2018
20. Legea nr. 211/2004, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 505 din 04 iunie 2004, cu ultima modificare în legea nr. 97/2018
21. legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, republicată din Monitorul Oficial, Partea I nr. 205 din 24 martie 2014, cu ultima modificare prin Legea nr. 174/2017
22. Legea nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 512 din 14 august 2013
23. Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în din Monitorul Oficial, Partea I nr. 514 din 14 august 2013
24. Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 159 din 05 martie 2014, cu ultima modificare prin Legea nr. 52/2016.

25. Legea nr. 272/2004-republicată în Monitorul Oficial nr. 159 din 5 martie 2014-include modificările aduse prin OUG 65/2014, Legea 131/2014 și Legea 52/2016
26. Legea nr. 273/2004, republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 788 din 19 noiembrie 2009
27. Legea nr. 286/2009 privind Codul penal publicarea din Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările prin L 187/2012; L 63/2012; L 27/2012; L 159/2014; OUG 18/2016; L 151/2016; L 193/2017; L 49/2018.
28. Legea nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea Avocatului Poporului, republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 181 din 27 februarie 2018
29. Legea nr. 448 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1006 din 18 decembrie 2006
30. Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, publicată în Monitorul Oficial , Partea I, nr. 783/11.12.2001 cu ultimele modificări prin Legea nr. 256/2013.
31. Legea nr. 7/2004 privind Codul de conduită al funcționarilor publici (republicat în Monitorul Oficial partea I nr. 525 din 2 august 2007)
32. Legea nr. 76/2008 privind organizarea și funcționarea Sistemului Național de Date Genetice Judiciare, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 289 din 14 aprilie 2008
33. Legii nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 513 din 14 august 2013
34. Ordonanța de urgență nr. 69/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 625 din 19 iulie 2018
35. Ordonanța nr. 1/2000 privind organizarea activității și funcționarea instituțiilor de medicină legală, consolidată și republicată în Monitorul Oficial nr. 996/10.11.2005.
36. Ordonanța nr. 92/2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 423 din 01.09.2000

37. OUG nr. 12/2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 63/06.02.2002
38. OUG nr. 18/2016, publicată în Monitorul Oficial Partea I nr. 389 din 23.05.2016

8.2. Legislație internațională

39. Comitetul pentru Drepturile Copilului, A 51-a sesiune, Considerații asupra rapoartelor depuse de statele părți în baza articolului 44 al Convenției, Observații finale: ROMÂNIA
40. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, adoptată și semnată la Lanzarote - Spania în 25 octombrie 2007, ratificată de România prin Legea nr. 252/2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 885 din 29 decembrie 2010.
41. Convenția Consiliului Europei privind combaterea violenței împotriva femeii și a violenței domestice adoptată la Istanbul, Turcia în anul 2011
42. Convenția cu privire la drepturile copilului Adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 29.11.1989 și intrată în vigoare la 02.09.1990; România a ratificat convenția prin Legea nr. 18/1990, publicată în Monitorul Oficial a României, Partea I, nr. 109 din 28.09.1990 și republicată în Monitorul Oficial , Partea I, nr. 314/13.06.2001.
43. Directiva (UE) 2016/343 din 09.03.2016 privind consolidarea anumitor aspect ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale.
44. Directiva (UE) 2016/800 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2016 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, publicată în J.O. L132 din 21 mai 2016
45. Directiva 2011/36/UE – privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acesteia precum și de înlocuirea Deciziei Cadru 2002/629/JAI a Consiliului – publicată în Jurnalul Oficial a Uniunii Europene L 101/1/15.04.2011 - completează Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane din 16.05.2005 , publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 622 din 19 iulie 2006

46. Directiva 2011/92/UE privind combaterea abuzului sexual asupra minorilor, a exploatării sexual a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI a Consiliului – publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L335/1 – 17.12.2011.
47. Directiva 2013/48/UE privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul European de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate.
48. Directiva 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L. 315/57 din 14.11.2012
49. Organizația Națiunilor Unite Rezoluția nr. 40/33 din 29.11.1985- Ansamblul regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori(regulile de la Beijing).
50. Rezoluția Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind delincvența juvenilă: rolul femeilor, al familiei și al societății (2007/2011(INI))
51. Studiu comparativ din 59 de jurisdicții de pe continentul European privind tendințele vârstei de consimțământ efectuat de Guangxing Zhu, Tilburg University, The Netherlands și Suzan van der Aa, Tilburg University, The Netherlands, publicat în New Journal of European Criminal Law, 2017, Vol. 8(1) 14–42

8.3. Legislație străină

52. Cod penal Italian, consolidat și revizuit prin Decretul legislativ nr. 63 din 11 mai 2018, publicat în LLL nr. 36 din 10 aprilie 2018 și Decretul legislativ nr. 21 din 1 martie 2018
53. Codul de procedură penală italian actualizat, cu modificările făcute, cel mai recent, prin Decretul legislativ nr. 21 din 1 martie 2018, și din Decretul Legislativ nr. 11 din 6 februarie 2018, și de L. nr. 4 din 11 ianuarie 2018,

54. Codul penal belgian, 8 JUIIN 1867 - CODE PENAL (NOTE: Consultation des versions antérieures à partir du 05-04-1990 et mise à jour au 11-08-2016) Publication: 09-06-1867 numéro : 1867060850 page : 3133 Dossier numéro : 1867-06-08/01 Entrée en vigueur : 15-10-1867
55. Codul penal german publicat la 13 noiembrie 1998 în Monitorul Oficial Federal I, p. 3322 cu ultima modificare prin Legea din 30 octombrie 2017 (Monitorul Oficial Federal I, p. 3618).
56. Codul penal polonez, publicat în JO 997 nr. 88 poz. 553, actualizat în baza publicării în JO 2017 r. poz. 2204, z 2018 r. poz. 20, 305, 663.
57. Codul penal spaniol, adoptat prin Legea organică 10 din 23.11.1995
58. Decretul nr. 48 din 22 septembrie 1988, publicat în Gazz. Uff n. 448 24 ottobre 1988, n. 250, s.o. cu ultima modificare din 13.10.2014 – Italia
59. Lega privind procedurile în cauzele juvenile din 26.10.1982, publicată în JO 1982 nr. 35, poz. 228, actualizată în baza publicării în JO 2018 (aprilie), poz. 969. - Polonia
60. Legea organică 5/2000 din 12 ianuarie, care reglementează răspunderea penală a minorilor, publicată în BOE nr. 11 din 1/13/2000 – Spania
61. Legea penală pentru minori din 20 iunie 2003 (DPMin), adoptată de Adunarea Federală a Confederației Elvețiene la 20 iunie 2003
62. Legea privind Curtea Juvenilă (JGG) adoptată la 04.08.1953, modificată ultima dată prin Legea din 27.08.2017 (Monitorul Oficial Federal I, p. 3295) - Germania

8.4. Lucrări de autor

63. Alecu, Gheorghe. Criminalistică, Ediția a II-a, ed. Ex Ponto, Constanța, 2009
64. Andone-Bontaș A. și alții, *Codul de procedură penală, Comentariu pe articole*, ed. C.H.Beck, București, 2015
65. Antoniu C. și alții, *Dicționar juridic penal*, ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976
66. Banciu, Dan, *Introducere în sociologia comportamentului deviant*, editată în 1984 la editura Științifică

67. Banciu, Dan; Rădulescu, Sorin M., *Evoluții ale delicvenței juvenile în România, cercetare și prevenire socială*, Ed. Lumina Lex, București, 2002, pag. 60 și următoarele.
68. Basiliade, George C., *Criminologie compresivă*, Ed. Expert, București, 2006
69. Beliș, Vladimir; Bărbării, Ligia. *Genetica judiciară de la teorie la practică*, Ed. Medicală, București, 2007
70. Bocancia, Cristian; Neamțu George, *Elemente de asistență socială*, ed. Polirom Iași, 1999
71. Bogdan, T.; Preda, V.; Olaru, N., *Psihologia devianței și mijloacele de reeducare și reintegrare a delicvenților*, studiu publicat în *Psihologia educației și a dezvoltării*, Ed. Academiei, București, 1983
72. Brauneck, Anne-Eva. *Allgemeine Kriminologie*, Ed. Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1974
73. Brutaru, Versavia. *Răspunderea minorului în diferite țări europene*, Revista Universul Juridic nr. 6/iunie/2015
74. Butoi, Tudorel și alții, *Victimologie, Curs universitar*, ed. Pinguin Buc, București, 2004
75. Butoi, Tudorel; Butoi, Ioana Teodora. *Tratat universitar de Psihologie Judiciară*, ed. Phobos, București, 2003
76. Butoi, Tudorel; Țăru, Gabriel; Lăpăduși, Vasile. *Interferența între criminologie și criminalistică*, ed. Little Star, București, 2007, pag. 224-225
77. Cârjan, Lazăr; Chiper, Mihai. *Criminalistică*, ed. Fundației România de Măine, București 2009
78. Ceccaldi, Pierre-Fernand. *La criminalistique*, Presses Universitaires de France, 1969
79. Ciobanu, Petruț. *Principiile investigației criminalistice în raport de noua legislație penală*, Revista Universul Juridic nr. 3 /martie 2017, p. 67-72
80. Cioclei, Valerian. *Drept penal, Partea special I, Infrațiuni contra persoanei și infrațiuni contra patrimoniului*, Ed. C.H. Beck, București, 2014
81. Ciopraga A., *Criminalistica. Tratat de practică*, ed. Gama, 1996
82. Comte, Auguste (préf. Patrick Dupouey), *Cours de philosophie positive* [Première et Deuxième leçons], Paris, Nathan, coll. « Les Intégrales de Philo », 1989
83. Conklin, John. *Criminology*, Ediția a 7 a, Allyn and Bacon, Boston, 2001

84. Cornil, Georges. *Le droit privé, essai de sociologie juridique simplifiée*, Edition Paris, M. Giard , 1924
85. Dascăl, Teodor. *Minoritatea în dreptul penal român*, ed. C.H. Beck, București, 2011
86. *Dictionnaire étymologique et historique de la langue française*, Ed. Lgf, Paris, 1997
87. *Dicționar Enciclopedic*, Vol. 3, Ed. Enciclopedică, București, 1999
88. *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a II-a revăzută și adăugită), 2009
89. Dinitz, S.; Dynes, R.; Clarke, A., *Deviance*, Oxford University Press, 1969
90. Dobrogeanu, Eugen. *Poliția științifică în bibliografia română în „Poliția modernă”*, anul XIV, nr. 165-166, noiembrie – decembrie 1939
91. Dongoroz, Vintilă. *Tratat de drept penal*, ediția 1939
92. Dragomirescu, Virgil. *Psihosociologia comportamentului deviant*, Ed. Științifică și enciclopedică, 1976
93. Dragomirescu, Virgil-Tiberiu. *Tratat de medicină legală*, Vol. II, Ed. Medicală, București, 1995
94. Ferri, Enrico. *Sociologia criminala, Scoala positiva de drept penal*, Ed. Revista Positiva Penala Si Penitenciara, București, 1934
95. Fotino, George. *Pagini din istoria dreptului românesc*, Ed. Academiei, București, 1972
96. Garraud, Pierre; Garraud, René, *Traite theorique et pratique d'instruction criminelle et de procedure penale*, Tome I, Ed. L. Larose et Tenin, Paris, 1907
97. Gassin, Raymond. *La Criminologi*, ediția a 3-a, Ed. Dalloz-Sirey, Paris, 1994
98. Gluek, S., Gluek, E., *Delinquants en Herbe: sur les voies de la prevention*, Animus et Anima, Lyon-Paris, 1956
99. Golunski, S.A., *Criminalistica*, Ed. Științifică, București, 1961
100. *Grand dictionnaire de la psychologie*, Ed. Larousse, Paris, 1991
101. Grasserie, Raul (de la) *Des principes sociologiques de la criminology*, Ed. Hachette Bnf, Paris, 1910
102. Greef (de), Etienne, *Introduction a la criminologie*, ed. Presses Universitaires de France, Paris, 1948
103. Gross, Hans. *Gesammelte Kriminalistische Aufsätze*, Leipzig în 1902
104. Gross, Hans. *Handbuch fur Untersuchungsrichter als System des Kriminalistik”* Germania, Munchen, 1914

105. Hirschi, Travis; Gottfredson, Michael. *A General Theory of Crime*, Stanford University Press, Stanford C.A., 1990
106. Hirschi, Travis. *Causes of Delinquency*, Berkeley, University of California Press, 1969
107. Hooton E.A., *Crime and the Man*, Cambridge Mass, 1939
108. Hurdubaie, Ioan; Grigorescu, Oana – Roxana. *Violența în mediul școlar*, Revista de criminologie, de criminalistică și penologie nr. 1/2005
109. Ion, Mircea. *Criminalistică*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1978
110. Ionescu-Muscel, P., *Istoria Dreptului penal român*, București, 1931
111. Irvine, John. *Deviant behaviour as a subcultural phenomenon, în Surfers, A Study of the Growth of a deviant subculture*, University of California, Berkley, 1965
112. Kaiser, Gunther. *Criminologie Eine Einführung in die Grundlagen*, Ediția a patra, C. F. Muller Verlag, Heidelberg, Karlsruhe, 1979.
113. Kinberg, Olof. *Basic Problems of Criminology*, published by Copenhagen, Levin & Munksgaard, (1935)
114. Lacassagne, Alexandre. *Les Archives de l'anthropologie criminelle, 1886-1914; Les Habitués des prisons de Paris: étude d'anthropologie et de psychologie criminelles*, Lyon, Storck, A. coll. « Bibliothèque de criminologie », 1890; *Peine de mort et criminalité: l'accroissement de la criminalité et l'application de la peine capitale*, Paris, Maloine, A. coll. « Bibliothèque de criminologie », 1908
115. Le Clere, M., *Manuel de police tehnică*, ed. Police Revue, Paris, 1974
116. Lewin, K., *A dynamic theory of personality*, 1935, New York: McGraw-Hill.
117. Locard, Edmond. *Traite de criminalistique*, Joanne Desvigne et ses Files, Tomes I-VII, Lyon, 1931-1939
118. Lombroso, Cesare. *L'uomo delinquente – 1876*
119. Lorulot, Andre. *Crime et societe. Essai de Criminologie sociale*, Ed. Librairie Stock, 1st édition, Paris, 1923
120. Lunden, Walter A., *Statistics in Delinquents and Delinquency*, Springfield, Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1964
121. Matza, D. *Delinquency and Deift*, John Willey, New York, 1964
122. Maxwell, J., *Le crime et la société*, Paris, E. Flammarion, 1909.
123. *Micul dicționar academic*, ediția a II-a, 2010.

124. Neagu, Ion; Damaschin, Mircea. *Tratat de procedură penală. Partea generală*, , Ed. Universul juridic, București, 2014
125. Negrier-Dormont, Lygia; Tzitzis, S., *Criminologie de l'acte et philosophie penale*, Editions Litec, Paris, 1994
126. Neidhardt, F., *Schichtenspezifischen Elterneinflüsse in Sozialisationsprozess*, în: G. Wurzbacher, Stuttgart, 1968
127. Neveanu, P.P., *Dicționar de psihologie*, Editura Albatros, 1978
128. Park, R.E., Burgess, E.W., *Introduction to the Science of Sociology (New Edition)*, Chicago, London, 1969
129. Park, R.E., *Social Control and Collective Behaviour*, Selected Papers, Chicago, London (Edited by R.H. Turner), 1967;
130. Pascu, Ilie și alții. *Noul Cod penal comentat*, Partea generală, ediția a II-a, revăzută și adăugită, editura Universul Juridic, București, 2014.
131. Pașca, V.; Antoniu G. (coordonatori). *Explicații preliminare ale Noului Cod penal*, vol. I, Universul Juridic, București, 2010
132. Pinatel, Jean; Bouzat, Pierre. *Criminologie – Traite de droit penal et de criminologie*, Tome 3, Libr. Dalloz, Paris, 1963
133. Pop, Traian. *Curs de criminologie*, Cluj, 1928, Ed. Institutul de arte grafice “Ardealul”.
134. Pop, Traian. *Cursul de Criminologie*, Editura Institutul de arte grafice Ardealul, Cluj 1924
135. Popa, Gheorghe, *Curs practic de tactica criminalistica in powerpoint*, Ed. Pro Universitaria, București, 2015
136. Popa, Gheorghe, *Interviul și interogatoriul mijloace eficiente de obținere a informațiilor în investigarea criminalistică în lucrarea Învățămintul românesc de criminalistică și medicină-legală în slujba justiției*, Ed. Little Star, București, 2005, p. 309 – 318.
137. Popa, Gheorghe, *Metode și tehnici criminalistice de identificare a persoanei*, Ed. Era, București, 2005
138. Popa, Gheorghe; Gamenț, Niculae. *Criminalistică – curs universitar*, Ed. Pro Universitaria, București, 2014
139. Ralea, M., *Introducere în sociologie*, Ed. Fundației Culturale Principele Carol, București, 1927

140. Raportul pe anul 2017 al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA), publicat în *Monitorul Oficial al României* nr. 341, Partea a III-a din 24.04.2018
141. Raveneau, Jacques. *Traité des inscriptions en faux et reconnaissances d'écritures et de signatures par comparaison et autrement*. Paris: l'auteur, 1665
142. Reckless, W.C., *A Non-Causal Explanation: Containment Theory*, în *The Sociology of crime and delinquency*
143. Ribot, Theodule. *La psychologie des sentiments*, Felix Alcan, Paris, 6-eme edition, 1906
144. Ross, E.A., *Social Control. A survey of the Foundation od Order*, după ediția a 9-a de J. Weinberg, C.J. Hinkle, R.C. Hinkle, Cleveland, London, 1969
145. Roșca Al., *Delicventul minor*, Institutul de psihologie al Universității din Cluj, 1932
146. Roșca Al., *Psihopatologia devianților morali*, Institutul de psihologie al Universității din Cluj, 1931
147. Rubington, E.; Wveinberg, M., *The study of social problems*, Oxfort University Press, 1971
148. Sheldon, Wiliam. *Varieties of deliquent Youth*, Repr. Daniel Cobnn, 1949
149. Sheldon, Wiliam; Guleck, Eleanor. *Phisique and Delinquencz*, New York, 1965
150. Sillamy, Norbert. *Dicționar de psihologie*, Larousse, ed. Universul Enciclopedic, 1996
151. Stancu, Emilian. *Tratat de criminalistică*, ed. Universul Juridic, București, 2002
152. Stancu, Emilian. *Criminalistică*, ed. Actami, București, 1995
153. Stancu, Emilian. *Tratat de Criminalistică*, ed. Actami, București, 2001
154. Stănoiu Rodica M. (coordonator). *Tranziția și criminalitatea*, Ed. Oscar Print, seria Criminologie, București, 1984
155. Sterland, Edwin H.; Cressey, Donald R., *Principess of Criminologie*, ed. Cujas, Paris, 1967
156. Străchinaru I., *Devierile de conduită la copii*, Ed. Didactică și pedagogică București, 1969
157. Strogovici, N.S., *Kurs sovetskovo ugoovnovo prořessa*, Moskova, 1958
158. Tannenbaum, F., *Crime and the community*, Columbia University Press, 1938
159. Tanoviceanu I., *Tratat de drept și procedură penală*, vol. I, ed. A 2 a, 1924
160. Tarde, Gabriel. *La philosophie penale*, Lyon, Paris, 1890

161. Teodoru, Grigore Gr., *Tratat de drept procesual*, Ed. Hamangiu, București, 2007
162. Thornberry, Terence P., *Interactional Theory*, *Encyclopedia of Criminological Theory*. Thornberry, Terence P., *Interactional Theory*, Edited by: Francis T. Cullen & Pamela Wilcox, 1987
163. Vasile, Alina Sanda. *Psihologia delicvenței juvenile*, ed. Universul Juridic, București, 2010
164. Vasiliu, Teodor; Antoniu, George și alții, *Codul penal comentat și adnotat, Partea Generală*, Ed. Științifică, București, 1972, p.369
165. Wiatrowski, M.D.; Grinswald, D.B; Roberts, M.K., *Socail Control Theory and Delinquency*, în *American Sociological Review*, vol I, 1981
166. Young, J., *Left Realist Criminology, Radical in Its Analysis, Realist in its Policy*, în *The Oxford Handook of Criminology*, Second Edition, Clarendon Press, Oxford, 1997

8.5. Resurse bibliografice pe internet

167. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_and_criminal_justice_statistics
168. <http://stykrf.ru> - Codul penal al Federației Ruse adoptat în anul 1996, cu ultimele modificări din 19.02.2018 prin N 35-FZ
169. <http://upkod.ru> - Codul de procedură penală al Federației Ruse, adoptat la 18.12.2001, cu ultimele modificări din 14.11.2017 N 28-P,
170. <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2018-07-01> - Codul penal olandez adoptat prin Legea nr. 3 martie 1881 forma aplicabila la 01-07-2018.
171. <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2018-07-28> - Codul de procedura penala olandez adoptat prin Legea din 15 ianuarie 1921, forma aplicabila la 28-07-2018
172. <http://www.legislation.gov.uk>, Crime and Disorder Act 1998, Criminal Justice Act 2003, Criminal Justice and Immigration Act 2008, Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012
173. <http://ypdcrime.com/penal.law/> - Codul penal al Statului New York
174. <https://codes.findlaw.com/wa/> - Codul penal al Statului Washington

175. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bbc-english> - BBC English Dictionary
176. https://en.wikipedia.org/wiki/Youth_justice_in_England_and_Wales
177. https://ro.wikipedia.org/wiki/Medicin%C3%A2_legal%C3%A2
178. <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19370083/index.html> - Cod penal elvețian din 21 decembrie 1937 (actualizat la 1 martie 2018)
179. <https://www.inec.ro/>
180. <https://www.just.ro> – Codul penal francez, ultima modificare a textului a fost realizată la 22 iulie 2016 – Document generat la 5 octombrie 2016 – Drepturi de autor (C) 2007-2016 Legifrance
181. <https://www.legifrance.gouv.fr> - Ordonnance n° 45-174 du 2 février 1945 relative à l'enfance délinquante.
182. <https://www.mpublic.ro> - Raport de activitate pe anul 2017
183. <https://www.politiaromana.ro/ro/structura-politiei-romane/unitati-centrale/institutul-national-de-criminalistica>
184. <https://www.scribd.com/document/46931311/minori-5-8-ro> (Necula, C.; Mânzală D., *Răspunderea penală a minorilor și regimul sancționator în legislația altor țări*, Institutul Național de Criminologie)

8.6. Jurisprudență

185. Decizia CCR nr. 102/2018 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 505 alin. (2) din Codul de procedură penală, precum și a sintagmei "care nu a împlinit 16 ani" din cuprinsul dispozițiilor art. 505 alin. (1) din Codul de procedură penală, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 400 din 10 mai 2018.
186. Înalta Curte de Casație și Justiție, Recurs în interesul legii, Decizia nr. 5/2017(Monitorul Oficial 375 din 19 mai 2017)
187. Decizia nr. 2/2016 Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală Publicată în Monitorul Oficial nr. 192/15.03.2016
188. I.C.C.J., Decizia nr. 5/2016, Completul competent să judece recursul în interesul legii.

189. Judecătoria Braşov, Sentinţa penală nr. 2534/2017 din 21.12.2017 – mărturie mincinoasă, art. 273 C.pen. – www.rolii.ro
190. Sentinţa civilă nr. 820/2018 pronunţată la 18.06.2018 de Tribunalului Vaslui - www.rolii.ro
191. Decizia penală nr. 99 din 17.07.2018 pronunţată de Tribunalul Teleorman – www.rolii.ro
192. Decizia nr. 117/2017 a Curţii de Apel Braşov referitoare la pornografia infantilă prev. de art. 374 din C.pen. – www.rolii.ro
193. Sentinţa penală nr. 294 din 24.07.2018 a Judecătoriei Bârlad pentru o infracţiune de furt calificat prevăzută de art. 229 din C.pen. – www.rolii.ro
194. Decizia penală 391 din 05.07.2018 pronunţată de Curtea de Apel Târgu Mureş privind conducerea unui vehicul fără permis de conducere faţă de un minor prev. de art. 335 C.pen. – www.rolii.ro
195. Decizia nr 87 din 19.07.2018 a Tribunalului Călăraşi pentru o infracţiune de omor calificată prevăzută de art. 189 din C.pen. – www.rolii.ro
196. Decizia nr. 258 din 16.02.2016 a Curţii de Apel Bucureşti – www.rolii.ro